

SKÄRGÅRDARNAS RIKSFÖRBUND

Till Naturvårdsverket
106 48 Stockholm

Remissvar över förslaget till ny nationalparksplan för Sverige, april 2007.

Skärgårdarnas Riksförbund, SRF, representerar den fastboende befolkningen runt hela kusten från Luleå skärgård i norr till Koster i väster samt på öarna i de stora insjöarna. Förbundets medlemmar är 14 regionala skärgårdsföreningar. Vi arbetar med förutsättningarna för boende, arbete och service året runt i landets skärgårdar.

Skärgårdarnas Riksförbund anser att förslaget till ny nationalparksplan visar en föråldrad syn på förvaltning av dessa naturvärden. Vi ser en gradient av svårigheter kring markägande och överenskommelser kring traditionella näringar inom de föreslagna områdena Koster, Nämdö och Sankt Anna. Samtidigt som man vill bevara naturen så vill man med öppna ögon släppa in stora grupper besökande i dessa områden vilket givetvis kommer att kräva både åtgärder och anläggningar.

En mer modern syn på förvaltningen i naturvärden i skärgårdarna måste rymma mer av ansvar, frivillighet och lokalt inflytande över förvaltningen.

Bakgrund

Naturvårdsverket har på uppdrag av regeringen reviderat sin planering från 1989 över förnyelse av nationalparker i Sverige. Bland motiven för behovet av revidering framhålls bland annat kraven på regional och lokal insyn och delaktighet i naturvårdsarbetet. Avsikten med planen är att föreslå områden som kan vara tänkbara som framtida nationalparker.

Eftersom inrättande av nya nationalparker kräver acceptans och samsyn mellan många berörda intressen så är det givetvis angeläget att Naturvårdsverket samråder med berörda intressenter. SRF är därför tacksamma för att ha fått planen för kännedom och möjlighet till yttrande.

Varför Nationalparker

Av remissen framgår tydligt att det inte bara är höga naturvärden man vill skydda med status av nationalpark. Det är även möjligheten att göra dessa värden tillgängliga för stora grupper besökande. Man talar om flera olika ändamål; andliga, vetenskapliga, pedagogiska och rekreation. Nationalparker skall vara naturvårdens finaste skyltfönster i landet.

Ett grundläggande krav är att staten skall äga mark- och vattenområde som är nationalpark.

Skärgårdsområden

Idag finns fem nationalparker i ö/skärgårdsmiljö; Djurö i Vänern, Ängsö, Blå Jungfrun, Haparanda skärgård och Gotska Sandön. Tre nya parker är föreslagna; Nämdöskärgården, Sankt Anna och Kosterhavet. Dessutom föreslås Gotska Sandö parken utvidgas från 4 500 ha till 55 000 ha där allt allmänt vatten mellan Fårö och Salvorev innanför 50 m djup ingår. SRF remiss begränsar sig till dessa tre föreslagna nationalparker.

Tre nya, mycket olika områden

Koster, Nämdö och Sankt Anna är tre mycket olika områden. Alla tre är bebodda och brukas av en bofast skärgårdsbefolkning på olika vis. Dessutom är ägoförhållandena olika i de tre områdena. Alla tre områdena har redan idag betydande skydd i form av naturreservat, djurskyddsområden etc. och kan inte på något vis anses hotade.

Inför SRF remissvar har de regionala skärgårdsföreningarna fått tillfälle att som underremiss lämna sina mer lokala synpunkter på de föreslagna parkerna.

Vi kan konstatera att Naturvårdsverket behandlar de tre områdena mycket olika i sin planering. Denna behandling synes främst vara styrd av vilka argument och svårigheter man möter från bofast befolkning och markägare. Arbetsmässigt verkar man också välja att ta en strid i taget.

Koster

Förslaget med Kosterhavet har hunnit långt. Det innebär egentligen en marin nationalpark på 36 500 ha varav bara 1 200 är land. De stora bebodda Kosteröarna samt Ramsö undantas ur parken. Förslaget är helt annorlunda utformat än det var 1989, då två mindre områden var föreslagna. Området ägs av staten nästan i sin helhet. Vissa mindre bitar som berörs är ännu i enskild ägo. Meningen är att parken skall ansluta till en motsvarande på norska sidan. Den totala ytan blir då ca 80 000 ha. Norsk lagstiftning kräver däremot inte att staten äger all mark och vatten så här finns även frivilliga överenskommelser med fastighetsägare inom parken.

Tveksamheten kring förslaget har varit mycket stor bland Kosterborna. Är det bra eller dåligt för Kosters framtid, som året runt bebodda samhällen? Efter olika diskussioner och framtagna överenskommelser kring åtgärder med restaurering av betesmarker, etablering av ett Naturum och inte minst hänsyn till yrkesfisket, har opinionen bland de bofasta svängt till fördel för en nationalpark. Här har alltså hela tiden varit en hög grad av information och samråd. Ett flertal grupper har arbetat med olika frågeställningar för att finna acceptabla lösningar.

På grund av det intensiva yrkes- och fritidsfisket idag avser man att tillåta detta även i framtiden. Någon ny verksamhet som tar mark eller vatten i anspråk kommer dock inte att tillåtas. Jakt på sjöfågel ska begränsas till fast boende i närområdet. En del speciella önskemål har också accepterats av myndigheterna som förbud för fritidsbåtar att ankra i samma naturhamn mer än två dygn i följd. En zon med fartgräns 5 knop maj – augusti och en mindre zon som tyst område där man inte får köra med motor annat än för tilläggning.

Den stora strömmen av besökande gör att ett bygge av ett Naturum är en viktig ingrediens. Placering och utformning av detta har givetvis väckt en rad argument och motargument. En intressant del i förslaget handlar om förvaltningen. Ortsborna har krävt att få en lokal förvaltning som ska utgå från området. Naturvårdsverket har lovat utreda denna fråga.

Hela förslaget finns nu ute på remiss och skall besvaras till 2.10. Om svaren är övervägande positiva kommer staten att köpa in vissa mindre fastigheter som planeras ingå i parken och även fortsätta planeringen av ett Naturum. Avgörande för detta är de två kommunernas

ställningstagande, Strömstad och Tanum. Under 2008 tas ytterligare bearbetade förslag fram och i slutet av året blir det en fråga för riksdagen att medge inrättande av nationalparken. Detta innebär en ny remissomgång och beslut kan tas våren 2009. En invigning kanske därmed kan ske om två år från nu.

Nämdöskärgården

Detta ytterskärgårdsområde i Stockholms skärgård är tänkt att bli en cirka 9 200 ha stor nationalpark. Det mesta är vattenområde men över ca 850 ha är öar, kobbar och skär. Hela området är idag avsatt som naturreservat och ägs av staten och Skärgårdsstiftelsen. En viss del är dock i enskild ägo.

Man anger också redan nu att man vill utvidga nationalparken längre fram med ca 3000 ha vid Biskopsö i söder. I planen från 1989 hade man redan inkluderat detta område, men nu är det undantaget eftersom markägaren där motsatt sig en nationalparksbildning.

I Nämdöskärgården har Naturvårdsverket en stark sats genom det stora offentliga markinnehavet. Kartan för parken har också ritats om för att undanta de mest komplicerade markägarna att förhandla med. Trots detta borde myndigheterna vara medvetna om vikten av lokal förankring och en öppen process. Men vare sig privata markägare eller den lokala intresseföreningen för den bofasta skärgårdsbefolkningen runt Nämdö har fått ta del av remissmaterialet. Ändå vet myndigheterna att misstro och utebliven ersättning vid bildande av naturreservat i skärgården på 1960- talet än idag är högst levande frågor hos skärgårdsborna.

Därmed förs heller inga diskussioner med ortsborna om önskemål eller villkor för att tillgodose rimliga intressen. Frågor kring lokal förvaltning och vilka positiva effekter för näringslivet en park skulle kunna få har inte studerats.

Sankt Anna

Detta område i Östergötlands ytterskärgård anser nog Naturvårdsverket vara det krångligaste att genomföra en nationalparksbildning av. Det är cirka 10 000 ha varav 400 öar, kobbar och skär. Vad som inte framgår alls av beskrivningen i remissen är att området utgörs av största delen av elva skärgårdshemman, nästan samtliga bebodda och traditionellt brukade med betesdjur, fiske och skogsbruk till självhushåll. Två av dessa ägs av staten idag.

Redan vid presentationen av förslaget 1989 möttes det av kompakt motstånd från den bofasta befolkningen. Argumenten för detta är idag ungefär desamma och kan sammanfattas i dels fastighetsägarnas ovilja att sälja största delen av de gårdar de bebor och brukar. Dessutom oron kring kommande restriktioner kring hur området får utnyttjas om det blir en nationalpark. Naturvårdsverket har inte lämnat några förslag eller synpunkter kring detta. Det finns också delade meningar om kraftigt ökat antal besökare är enbart av godo för näringslivet. Denna skärgård är den som är mest beroende av traditionella näringar i hela landet. Många ser en nationalpark som ett rent exploateringshot från myndigheterna.

Mot bakgrund av att inga initiativ tagits till dialog eller respekt för de bofastas ägande, så har den regionala skärgårdsföreningen sagt nej till förslaget om nationalpark.

Men inställningen är inte helt negativ till ett långsiktigt förvaltande av fastigheter för naturvårdens intressen. Därför anser man att staten kan påbörja en planering av en nationalpark på de cirka 2000 ha man redan äger. Därmed kanske en dialog kan skapas som utgångspunkt för eventuell framtida utökning av parken.

Förhoppning att Naturvårdsverket lär sig i processen

När vi analyserar kedjan av svårigheter från Koster till Nämdö till Sankt Anna kan vi bara hoppas att detta även är en lärande process för Naturvårdsverket. Vår uppfattning är att en bra, modern syn på nationalpark måste innehålla en mycket stark lokal förankring och ett lokalt ansvarstagande. Först då skapar man det nödvändiga förtroende som behövs.

Naturvården får inte skapa tvångsmetoder för att uppnå nationell prestige. Den framtida naturvården rymmer mycket av lärande och upplevelser även av sammanhang där människan ingår med sitt traditionella brukande. Vi ser att den process man genomgår nu i bildandet av nationalpark i Kosterområdet har inneburit många positiva erfarenheter för naturvården.

SRF vill att denna utveckling går vidare. Vi vill att flexibilitet och frivillighet också kan ingå i bra lösningar. Man måste också få bort sektorstänkandet som vi upplever som gammaldags. Naturvårdens riksintresse måste jämkas med det bredare riksintresset om en levande skärgård. Där kommer in behovet av en långsiktig syn på förvaltning av samhällsägda mark i skärgården. I exemplet Sankt Anna finns t.ex. inte ens en samlande markägande skärgårdsstiftelse i länet för samhällsägda mark trots att föreningen begärt detta sedan många år. Man är naturligt nog inte så imponerad av myndigheternas intresse av förvaltning av skärgårdsfastigheter.

Lokal förvaltning

Vi anser att de ansträngningar som görs vid Koster om lokalt engagemang och lokal förvaltning är mycket intressanta. Vi är väl medvetna om att morgondagens skärgårdsbor i allt större utsträckning måste finna sådana lösningar för sin verksamhet. Här kommer in olika funderingar kring hur man kan rikta dessa insatser så de på bästa sätt gynnar skärgården.

Riksintresse mot riksintresse

Vi måste också påpeka att nationalparksbegreppet är lite förlegat i sin tillämpning. En fortfarande genuint levande skärgård med inslag av kustfiske, betesdjur, självhushållets skogsbruk etc. är faktiskt av nationellt intresse just därför att den är "levande". Förslaget om nationalpark riskerar att klampa in i fundamentet för detta.

En nationalpark innebär att mark och vatten måste ägas av staten. I exemplet Sankt Anna ligger förslaget ligger så att alla gårdar splittras i två delar med den större delen i den nya parken och en mindre del på hemöarna som ägarna får behålla. Detta är tvärt emot det riksintresse om det samlade hävdade kulturlandskap som framhålls i riksdagens miljömål om "Hav i balans samt levande kust och skärgård"

Frivilliga lösningar

Så länge aktiva bofasta skärgårdsbor vill och orkar bruka sin skärgård anser vi att samhället skall vara uppskattande och intressera sig för hur denna verksamhet kan stöttas. Ett långsiktigt och förtroendefullt samarbete krävs för att följa en sådan linje. Här kan finnas goda förutsättningar att utveckla samarbetsformer som gynnar flera intressen.

Vill Naturvårdsverket att processen att inrätta nya nationalparker ska gå bra så är det helt avgörande att lokalbefolkningen är välinformerad och känner sig delaktig från första början. Allt som görs i skärgården är en balansgång mellan att utveckla och bevara/skydda. En aktiv bofast befolkning utgör grunden för att skärgårdens kultur- och miljö ska kunna bestå och skötas. Därför måste regelverk för eventuella nationalparker utformas så att de inte försvårar den bofasta befolkningens vardagsliv. En nationalpark med bra regelverk kan i gengäld bli en

tillgång för exempelvis skärgårdens turismföretag. Men för att nå dit måste hela processen kring nationalparkernas bildande ske i samråd med lokalbefolkningen.

Släpp kravet på fastighetsägande

Ett enkelt sätt av att avdramatisera vissa frågetecken är att avskaffa kravet på 100% statligt ägande av marken inom en nationalpark. Med tanke på de speciella syften som finns kring en nationalpark som lockar stora mängder besökare så är det givetvis fullt rimligt att man också ska kunna finna frivilliga former för fastighetsägarnas medverkan. Det går ju alldeles utmärkt kring andra former av naturreservat. Studera de norska erfarenheterna och se hur den svenska lagstiftningen kan ändras.

Skärgårdarnas Riksförbund
Den 1 oktober 2007

Kjell Björkqvist
Ordförande

Bengt Almkvist
förbundssekreterare

Skärgårdarnas Riksförbund

Missjö 614 98 Sankt Anna

info@skargardarnasriksforbund.se

www.skargardarnasriksforbund.se